

בבא קמא לז

שבת חנוכה תשפ"ד

משה שווערד

1. רש"י על בבא קמא דף לז/א

הרי הוא מועד לשבתות – [1] לפי שהוא בטל ממלאכה וזחה דעתו עליו:

2. תוספות מסכת בבא קמא דף לז עמוד א ד"ה הרי הוא

הרי הוא מועד לשבתות – [2] מפרש בירושלמי לפי שראה אותם במלבושים נאים אחרים וחשובים בעיניו נכרים ואינו מכירם.

3. תוספות רבינו פרץ מסכת בבא קמא דף לז עמוד א

הרי הוא מועד לשבתות. פ"ה לפי שהוא בטל ממלאכה בשבת. ובירושלמי מפרש לפי שרואה אותם מלבושים בלבושים אחרים חשובין בעיניו כנכרים ואינו מכירן, ומהו [האי] טעמא לא שייך רק כשנגח אדם.

4. שער מצויינים בהלכה

שייך אלא כשנגח אדם. אבל במאירי כתב איני יודע מועד לשבתות מה דינו ליום טוב, ומלשון הירושלמי (ה"ב) כיון דרואה אותם לבוש בגדים נקיים הוא משנה דעתו, משמע דאם עסוקין במלאכת אוכל נפש, שדינו לענין זה כחול, ולטעם גדולי הרבנים [רש"י] נראה שדינם שוה. ועי' בשו"ת בנין שלמה (כעהמ"ח) הגהות חשק שלמה, אור"ח סי' טז ד"ה ולענין אי דנפק"מ בין רש"י וירושלמי אם מועד לשבתות הוי מועד ליו"ט, ואם מועד ליו"ט הוי מועד לחול, דהירושלמי ס"ל דשביתת בהמתו נוהג ביו"ט ורש"י ס"ל דאין שביתת בהמתו נוהג ביו"ט. וכן משמע בשטמ"ק הנ"ל [ועי' ברמ"א (אור"ח סי' רמו ס"ג) דביו"ט לא שייך שביתת בהמתו, ובמג"א (שם ס"ק יב) הביא

5. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף לז עמוד א

וכתבו השיטה בשם ר' פרץ והמהר"ם נ"מ, שלפי רש"י אין הבדל אם נגח בשבת בני אדם או שוורים, בכל אופן השור זחה עליו דעתו, אבל לפי התוס' דוקא אם נגח בני אדם שלבושים בבגדי שבת, אינו מועד לחול, אבל אם נגח שוורים בשבת ובימי חול לא נגחם, אינו נעשה מועד לשבת. הרש"ש חולק על המהר"ם ומבאר בכוונת הירושלמי, כיון שבני האדם לבושים אחרת ואין השור מכירם, לכן השור משתגע ונוגח גם שוורים.

...

והנה בין לרש"י בין לתוס' הוי מועד דוקא לשבת, אבל אם השור רגיל ליגח ביום א' ליכא דין מועד דוקא ליום א'. אבל השיטה כתב שיש מועד ליום א', ומבאר דכוונת רש"י ותוס' לפרש למה המשנה נקטה דוגמא שנגח בשבת, ופירשו שזה יותר שכיח כיון שבטל ממלאכה או לבושים בגדים אחרים. ומוסיף השיטה כיון שהיום גורם, מועד לשבת אינו מועד ליו"ט כיון שהוי יום אחר בשבוע.

6. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף לו עמוד א

י] אמרו לפני רבי יהודה הרי זה מועד לשבתות ואינו מועד לחול - הנ"י מבאר ששאלתם היתה, היכא שבימי חול ראה ולא נגח, האם הוי סתירה לשבתות. דאם מהני חזרה דג' ימים לסתור העדאה גמורה, כ"ש דמהני למסתר מקצת ימי העדאה.

הרש"ש והפנ"י [ד"ה אא"ב] מקשים מה שאלתם, הרי הוי לפחות מועד לדילוג, שנוגח כל ז' ימים, ובודאי שאינו סותר ההעדאה לגמרי.

- הרש"ש המרומי שדה והבית אהרן מפרשים ששאלתם היתה האם השבת גורמת או הדילוג גורם, ונ"מ שאם הדילוג גורם בעינן ד' נגיחות כדי שיהיה ג' דילוגים.
- עוד נ"מ האם נגיחה ביום טוב או ביום חול ששבת ממלאכה מצטרף לשבת. [וקשה דהתוס' [ד"ה משיחזור] כתבו שאם שבת ממלאכה ביום חול אינו מצטרף, עיין להלן אות יג].

7. נימוקי יוסף מסכת בבא קמא דף יח עמוד ב

ואינו מועד בימות החול. כ"ע מודו דבהך בבא תנינן ואינו כלומר שידוע לנו דחזא בימות החול שבינתיים ולא נגח ומשום הכי בעו בני הישיבה השתא לרבי יהודה ולא לר"מ דכולא מתני' סתמא ר"מ תנא לה ואפ"ה שבקי ר"מ ובעו לרבי יהודה (אלא) משום דשמעי' ליה דמהני ימים לחזרה כמו להעדאה בעו מיניה כיון דמהניא חזרה דשלשה ימים למסתר העדאה גמורה לדידך הרי שהוא מועד לשבתות ואינו מועד לימות החול שבנתיים מהו מי אמרי' כיון דחזו בימות החול שבינתיים ולא נגח סתם להו לשבתות דכיון דמהניא חזרה דג' ימים למסתר העדאה גמורה כל שכן דמהניא למסתר מקצת ימי העדאה:

- דבר יעקב מסכת בבא קמא דף לו עמוד א
וכתב הנחלת דוד [לעיל כג: ד"ה והרב] שהנ"י חולק על התוס' [לעיל כג ב] שכתבו שגם לפי ר"מ מהני חזרה ע"י ג' ימים.

8. תוספות מסכת בבא קמא דף לו עמוד א ד"ה משיחזור בו

משיחזור בו ג' שבתות - אף על גב דכבר אשמועינן רבי יהודה בפ"ב (דף כג): אצטריך דס"ד הואיל ולא מועד אלא לשבתות לא בעי חזרה כ"כ ולפ"ה ניחא דמפרש מועד לשבתות לפי שאין עושה מלאכה דקמ"ל דאפי' שבת ממלאכה בימי החול ולא נגח לא הוי חזרה.

9. נימוקי יוסף מסכת בבא קמא דף יח עמוד ב

את"ל וכו'. מכאן שמענו דהלכתא כרב פפא דקי"ל דכל את"ל דלא איתמר למיבעיא בעיא עליה אלא לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא היא וכההיא דפ' כיצד הרגל [שם] גבי המשסה כלבו אמר רבא את"ל המשסה כלבו של חבירו בחבירו חייב בעל הכלב שסהו בעצמו פטור וטובא איכא דכותייהו:

10. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף לו עמוד א

יט] ואת"ל נמי איתא לדרב פפא - כתב הר"ח וקי"ל כל אם תמצוי לומר הלכה הוא, וכ"כ הנ"י. וכן פסקו הרי"ף והרא"ש, אבל התוס' [ד"ה שור] כתבו שסוגין כרב זביד, ופסקו כרב זביד [שלט"ג]. הראב"ד כתב האי דאמרינן את"ל איתא לדרב פפא, אף על פי שקשה עליו מהמשנה, היינו משום שברייתא ס"ל כוותיה, דקתני נעשה מועד לסירוגין לשוורים, ולא נעשה מועד למינים דעלמא.

11. נימוקי יוסף מסכת בבא קמא דף יח עמוד ב

נגח שור חמור וכו'. הא דאמרי' נעשה מועד לכל משום דילפינן ליה מהעדאה דיומי דכיון דאייעד לתלתא יומי דלא דמו להדדי כמאן דאייעד לכולהו יומי דעלמא דמי [1] הכא נמי כיון דאייעד לתלתא מיני כמאן דהועד לכולהו מיני דמי [2] ומיהו כתב הרמ"ה ז"ל דה"מ לכל מיני בהמות וחיות אבל לאדם דאית ליה מזלא [לעיל דף ב ב] ועוד דכתיב ביה קרא [בראשית ט] ומוראכם וחתכם יהיה וגו' לא ואפילו היכא דהוי אדם חד מינייהו כגון דנגח שור וחמור ואדם לא מצטרפו נגיחות ולא הוי מועד לאדם ולגבי אדם כחדא נגיחה גרידתא

דמי: [צ"ע בתוספות בריש מכילתין שכתבו שם לחד תירוץ נגד אדם שור וחמור דהוי משלשה מינים הועד לכל ומשמע אפילו לאדם וצ"ע]:

12. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף לו עמוד א

כ] נגד שור חמור וגמל נעשה מועד לכל – יש בזה ג' שיטות. א. [3] **המ"מ [נזק"מ ו - ט] מדייק מהרמב"ם שנעשה מועד רק לג' מינים אלו שנגח**. הראב"ד משיג שהוי מועד לכל. ומלשון רש"י [ד"ה נגח] משמע כשיטת הרמב"ם....

והנה המ"מ לומד בשיטת הרמב"ם שנגח שור חמור וגמל [ללא סירוגין] הוי מועד לג' מינים אלו. אבל האחרונים [מרכה"מ, אבן האזל ובית אהרן] מדייקים מלשון הרמב"ם שדוקא לגבי נגח שור חמור וגמל לסירוגין כתב הרמב"ם [בהל' י] שנעשה מועד לג' מינים, אבל נגח ללא סירוגין, כתב הרמב"ם [בהל' ט] שנעשה מועד לכל, ולא הזכיר דוקא לג' מינים אלו, ולכן האחרונים מפרשים שהרמב"ם סובר שנעשה מועד לכל, ורק היכא שנגח לסירוגין, דהיינו שראינו שהשור אינו נגחן תמיד, אז תולים שהוא נגחן רק לג' מינים. וכתב האבן האזל דלפ"ז מתורץ למה נגח ג' ימים הוי מועד לכל ימי השבוע, דמי לנגח שור, חמור וגמל [ללא סירוגין] שהוי מועד לכל המינים.

...

והנה הרמב"ם [נזק"מ י - ג] כתב דמשכחת לה שור הנסקל שנעשה מועד ולא נהרג בעודו תם, כגון שהרג ג' בהמות ואח"כ הרג אדם. ומקשים המ"מ והלח"מ הרי מועד לבהמה אינו מועד לאדם כמש"כ הרמב"ם בעצמו [נזק"מ ו - ח]. הכס"מ מחלק שדוקא הזיק שור אינו מועד לאדם, אבל הרג שור הוי מועד לאדם. וכ"כ השלט"ג [אות א] ומבאר הטעם שלגבי קטלא לא שייך לחלק ביניהם ולומר האי אית ליה מזלא והאי לית ליה מזלא.

הגרנ"ט [סימן קט] מבאר את החילוק בין הזיק לבין הרג, ע"פ חקירת האחרונים [עי' אבן האזל ריש הל' נזק"מ] האם הא דבעל השור חייב על הזיק שורו, הוי משום פשיעת הבעלים שלא שמר כראוי, או דחיובו משום שהשור הוי שלו, דהתורה חייבה בעלי השור על מעשה ממונו. ורוצה הגרנ"ט לומר שבזה חלוק חייב נזק מחיוב כופר, דחיוב כופר הוי חייב על הבעלים משום שלא שמרו השור, משא"כ חייב מזיק הוי משום שממונו הזיק [והוי חייב השור שהתורה הטילה על הבעלים], ולכן שור שמועד לבהמה, אינו מועד לאדם כיון שלא הזיק אדם, אבל על הבעלים יש חובה לשמור השור, וממילא צריכים לשמור עליו מהכלל, ואין הבדל אם יגח שור או אדם, ולכן לענין כופר הוי מועד גם לגבי אדם.

המרכה"מ ובית אהרן מתרצים שכוונת הרמב"ם שהרג ג' בהמות שונים, כגון שור חמור וגמל, ואז סובר הרמב"ם שהוי מועד לכל אף לאדם, [ופליג על התוס' שס"ל שאינו מועד לאדם], ורק בנגח לסירוגין סובר הרמב"ם שהוי מועד רק לג' מינים, וכן בנגח שוורים הוי מועד לשוורים בלבד. ויוצא לפ"ז חידוש גדול שמועד לג' סוגי בהמות הוי מועד אף לאדם אף על פי שלא נגח שום אדם, ומש"כ בגמ' [לעיל ב ב] שמועד לבהמה אינו מועד לאדם, מירי בנגח ג' שוורים, וקשה דא"כ לפי רב פפא לא רק לאדם אינו מועד אלא גם לשאר המינים, ובמה אדם יותר חמור משאר בהמות, הרי אם יגח ג' סוגי בהמה הוי מועד אף לאדם, ואם יגח ג' שוורים הוי מועד רק לשוורים ולא לשאר בהמות.

13. דף על הדף מסכת בבא קמא דף לו עמוד א

בגמ': נגח שור חמור גמל נעשה מועד לכל.

ברמ"א יו"ד סי' קפ"ט (סעיף כ"ג) כתב: אכלה שום וראתה, אכלה בצל וראתה, פלפלן וראתה, י"א שקבעה לה וסת לראות ע"י אכילת כל הדברים החמין.

וכתב שם הגרעק"א בהגהותיו (אות ד') דהא דקבעה לה וסת לאכילת כל הדברים החריפים, הוא רק באופן הזה שאכלה שום בצל ופלפלן, דהו"ל כמו נגח שור וחמור וגמל שהוא מועד לכל הבהמות. אבל אם אכלה ג"פ שום וראתה, אין לה וסת רק לאכילת שום ולא לשאר דברים חריפים, דהו"ל כמו נגח שור ג"פ שאינו מועד רק לשוורים, ולא לשאר בהמות, וה"נ קבעה לה וסת רק לשום.

וכתב שם עוד שבאם אכלה שום שתי פעמים וראתה, ובצל פעם א' וראתה, לא קבעה לה עדיין וסת כלל, דהו"ל כמו נגח שתי פעמים שור ופעם א' חמור שאינו נעשה מועד כלל. ע"ש מה שתמה לפי זה בלשון השולחן ערוך שם.

בחוו"ד (סי' קפ"ט ס"ק כ"ט) ... עוד כתב שם דאם אחרי שנקבעה לה וסת לדברים חריפים, אכלה ג"פ שום ולא ראתה, נעקר לה הוסת מכל וכל ולא רק משום, דהו"ל כמו נגח שור וחמור וגמל, וחזר בו ג"פ משור

שנתבטלה המועדות שלו לגמרי מכל הבהמות. כיון דחזר בו באחד המינים שנתחזק בהם, וה"נ כן הוא, כיון שנעקרה הוסת מא' הדברים החריפים שנקבעה בהן, נתבטלה הוסת לגמרי.

14. רשימות שעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת בבא קמא דף לז עמוד א

גמ'. איתמר

א לרב פפא מועד למינו אינו מועד לשאינו מינו ולרב זביד הוי מועד לשאינו מינו. ועלינו להסכיר את מחלוקתם. ונראה שבהעדאת שור מועד מצויים שני דינים: (א) בירור שטבע השור להיות נגחן; (ב) חלות של שם מועד שחלה בשור. ויש כמה הוכחות לשני הדינים האלו:

(א) במס' יבמות (דף סד ב) מבואר שהלכה כרבי דבתרי זימני הוי חזקה בנשואין (לענין קטלנית) ובמלקות (לענין כיפה) אך לא בווסתות ובשור תם הצריכים ג' פעמים. ובתוס' שם (דף סה א ד"ה ושור המועד) כתבו שגם רבי עצמו מודה ששור המועד צריך ג' פעמים. ונראה לנמק החילוק שבחזקות מצויים שני דינים: (א) בירור; (ב) חלות שם. רבי סובר דבתרי זימני הוקבע הבירור, אבל חלות השם אינה חלה אלא בג' פעמים. משום כך בתרי זימני הוי חזקה בקטלנית ובכיפה שכן דינים אלו תלויים בבירור בלבד. מאידך בדיני ווסתות ושור מועד בנוסף לבירור חל שם אשה שיש לה ווסת ובשור חל שם דשור מועד. וכדי שתחול חלות השם של ווסת או של שור מועד צריכים ג' פעמים. (ווסת אינה בירור בעלמא אלא אף חלות שם. הראייה לכך שלשיטת הרמב"ם המנין של ז' ימי נדה וי"א ימי יובה שונה כשיש לה ווסת מכשאיין לה ווסת, עיין ברמב"ם (פ"ו מהל' איסורי ביאה) ובפוסקים)...

(ג) לעיל (דף כג: תוס' ד"ה ולא ישמרנו וכו') הביאו התוס' ב' דיעות ברש"י אם שור מועד משלם נ"ש בפעם השלישית או רק בפעם הרביעית. ויתכן שהכל יודו שבפעם השלישית מתברר שהשור נגחן. אלא שחלוקות ב' הדיעות בנוגע לשעת חלות השם מועד - אם הוא חל בפעם השלישית ולכן משלם נ"ש בפעם ג', או חל בפעם הרביעית ואינו משלם נ"ש עד הפעם הרביעית.

לפי הנ"ל ניתן להסביר את המחלוקת בין רב זביד לרב פפא. לדעת רב זביד השם של מועד למין זה מחייב אף במין אחר כי משנקרא השור בשם מועד הוא מועד לכל. ואף על פי שחסרה הוכחה שיגח שאר המינים מ"מ כשנגחם חייב נ"ש שכן המחייב דנ"ש הוא השם של מועד בלבד. ואילו רב פפא סובר, שכדי לחייב תשלומי נ"ש בשור בנוסף לשם מועד, טעון בירור שהשור מועד ליגח, ובכך מועד למינו אינו מועד לשאינו מינו שהרי חסר הבירור.

והנה בנגח שור חמור וגמל גם לרב פפא נעשה מועד לכל. אמנם אליבא דהרמב"ם נעשה מועד לג' מינים אלו בלבד ולראב"ד נעשה מועד לכל המינים שבעולם (עי' במ"מ פ"ו מהל' נז"מ הל"ט). ונראה לפרש את מחלוקתם ככה: כשנגח ג' מינים שונים יש בירור שיגח כל המינים שבעולם. אך עכ"ז דרוש שיקבע חלות השם של מועד. הרמב"ם סובר שמאחר שנגח למעשה רק את ג' המינים האלה חלות השם של מועד מוגבלת לג' מינים האלה לבדם. ברם הראב"ד סובר שאפי' לרב פפא חלות השם של מועד כוללת כל המינים שבעולם, אך זקוקים לבירור שיגח את כל המינים, ומאחר שנגח ג' מינים יש בירור לכל המינים, ולפיכך משלם נ"ש בכל המינים.

15. שערים מצויינים בהלכה

ת"ר ראה שור נגח וכו'. כתב בבעלי הנפש [להראב"ד שער תיקון הווסתות] ראתה באחד בניסן ובאחד בסיון ובאחד באב, קבעה לה וסת לראשי חדשים לסירוגין, והביא ראייה מהגמ' כאן, דנעשה מועד לסירוגין. וכ"כ הרמב"ן (הל' נדה פ"ה הי"ד). וכ"ה בטוש"ע (יו"ד סי' קפד ס"ט) דקבעה לה וסת לדילוגים. ועי' בטו"ז (שם ס"ק יא) ובש"ך (ס"ק רב). וע"ע בשו"ע הרב (קנ"א שם סק"ב).

16. אילת השחר מסכת בבא קמא דף לז עמוד ב

שור שור ושור חמור וגמל. יש לעיין אם הבעיא דוקא בכה"ג דבשור ג' לא נתברר עדיין אם מחמת שפרץ במין הזה או בכל המינים, דיתכן דשור הג' הוא מועדות לשוורים, או דמתחיל תמות לכל המינים, אבל אם נגח ארבעה שוורים חמור וגמל כיון דודאי הוי מועד לשוורים נימא דגם השור הרביעי הוא מחמת דפרץ בשוורים, או דספיקת הגמ' יהי' גם אז דהשור הרביעי יכול להיות דזה התחלת מועדות של כל המינים. [והעירוני לעי' ברמב"ן נדה דף ס"ד דכה"ג אינו מועד לשאר מינים]. (מהדו"ק)

17. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף לז עמוד ב

ג] חמור וגמל שור שור ושור מהו - לכאורה קשה, בשלמא אם מועד הוי ראייה על טבעו של השור [עיין לעיל לז. אות כא], אפשר להסתפק האם יש ראייה שהוא רגיל לנגוח כל המינים, אבל אם הוי הרגל, הרי הורגל לנגוח חמור, גמל ושור, ומה איכפת לן שנגח עוד שני שוורים. [ברכ"א מדו"ת לעיל כד. אות ה].

18. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף לז עמוד ב

ה] שבת שבת שבת אחד בשבת ושני בשבת מהו - מקשה השטמ"ק בשם שיטה דהיינו ממש הך בעיא לגבי שוורים. ותירץ דאיצטריך הך בעיא, דאפשר שדוקא בשוורים שדינן בתר שוורים כיון שהם רצופים זה לזה, אבל שבתות כיון שמופלגים זה מזה, יש סברא למישדי שבת בתר יום א' ויום ב' שהם קרובים לשבת.

19. שערים מצויינים בהלכה

תיקו. ברי"ף לא הובא כל האיבעיות האלו. אבל הרמב"ם (נזק"מ פ"ו הי"ג) כתב וכל אלו הספקות וכיוצא בהן אין מחייבין את המזיק אלא חצי נזק. וכ"כ הר"ח ותיקו דממונא לקולא. וכ"כ ברשב"א דלא מפקינן ממונא מינייהו. ומסיק הרמב"ם דאם תפש הגזיק נזק שלם אין מוציאין מידו. ובמ"מ

20. שערים מצויינים בהלכה

פלוגתא דרב ושמואל דאתמר ראתה וכו'. כתב בבעל המאור (בעלי הנפש - שער הווסתות) דק"ל בווסתות כרב בין לקולא בין לחומרא, ובאיסורי ק"ל כרב, ובנגיחות ק"ל כשמואל דהלכתא כוותיה בדיני, ואין זה תרתי דסתרי, דאע"ג דבגמ' מדמינן נגיחות לווסתות, דמויי בעלמא הוא דמדמינן אבל לא תליא חדא בחבירתה, וכל היכא דאיפסקא הלכתא לית לן אלא מאי דאמור רבנן, אע"ג דפליגי הלכתא אהרדי לא חיישינן, מידי דהוה אנשואין ומלקיות דק"ל כרבי, ובווסתות ושור המועד כרשב"ג. והראב"ד (שם) ס"ל דבנגיחות עבדינן כשמואל וקולא לנתבע, ובווסתות עבדינן כחומרא דרב וכחומרי דשמואל. וברא"ש (סי' ד) כתב ועיקר פלוגתייהו בווסתות והלכתא כרב באיסורין. וכ"כ הר"ן במס' נדרים (פח:

21. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף לו עמוד ב

[ו] נגח שור יום ט"ו בחודש זה ויום ט"ז בחודש זה ויום י"ז בחודש זה פלוגתא דרב ושמואל דאיתמר ראתה יום ט"ו בחודש זה ויום ט"ז בחודש זה וכו' - הנה קיי"ל כרב באיסורי וכשמואל בממונא, ואצלנו נחלקו גם בוסתות שהוי איסורא וגם בנגיחת שור שהוי ממונא, ולכן נחלקו הראשונים איך לפסוק לדינא.

א. שיטת הרא"ש שקיי"ל בתרוויהו כרב, דעיקר מחלוקת רב ושמואל היא לגבי וסתות, ובזה קיי"ל כרב באיסורא וממילא הלכה כמותו גם לגבי שור.

ב. שיטת הרמב"ם [נזק"מ ו - יא] שהלכה כשמואל, וגם לגבי וסתות הרמב"ם פוסק [איסו"ב ח - ו] כמו שמואל, ומבאר המ"מ [הל' איסו"ב] אף על גב דהלכה כרב באיסורי, כאן הלכה כשמואל כיון שהגמ' [נדה סד א] אומרת דייקא כוותיה דשמואל.

ג. הראב"ד [בבעלי הנפש שער הוסתות] כתב דמספקא לן מילתא האם הלכה כרב או כשמואל, ובנגיחות עבדינן לקולא לנתבע.

ד. בעה"מ [בהשגה לראב"ד] כתב דקיי"ל בוסתות כרב כיון שהלכה כרב באיסורי, וקיי"ל בשור כשמואל כיון שהלכה כשמואל בממונא, ואין זה תרתי דסתרי, דאע"ג דמדמינן נגיחות לוסתות, דמויי בעלמא הוא דמדמינן, ולא תליא חדא בחברתה.

22. תוספות מסכת בבא קמא דף לו עמוד ב ד"ה יום ט"ו

יום ט"ו בחודש זה כו' - נראה דג' פעמים בט"ו בחדש לכ"ע הוי מועד ובנדה נמי קובעת וסתה אף על גב דליכא אלא שתי פעמים סוף ל' יום דלאו סוף ל' יום גרים אלא ט"ו בחדש גרים כמו ריש ירחא וריש ירחא וריש ירחא דקבע וסתה בג' ראיות הללו כדמשמע בשילהי בנות כותים (נדה ד' לט): וכמו שבת שבת ושבת דסגי בשלש פעמים דלאו סוף ז' גרים אלא יום שבת ...

23. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף לו עמוד ב

[י] בא"ד - וכמו שבת שבת ושבת דסגי בשלש פעמים דלאו סוף ז' גרים אלא יום שבת - בפשטות דברי התוס' קאי על אשה שראתה ג' פעמים ביום שבת, שקבעה וסתה. וכן כתב הרמב"ן [נדה סד א] וחכמי הצרפתים מוסיפים שאף היום גורם וסת כדאשכחן בשור המועד שבת שבת ושבת נעשה מועד לשבתות. ולכאורה קשה בשלמא שור שנוגח בשבת איכא הטעם משום שבטל ממלאכתו או טעם הירושלמי, אבל בראית האשה מה הסברא לתלות בשבת. ולפי השיטה [הנ"ל לו. אות יב] שמבאר דכוונת רש"י ותוס' לפרש למה המשנה נקטה דוגמא שנגח בשבת, [ופירשו שזה יותר שכיח כיון שבטל ממלאכה או לבושים בגדים אחרים], אבל גם בשאר ימים תולים שהיום גורם, א"כ גם בראיה אפשר לתלות שהיום גורם.

24. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף לו עמוד ב

[טו] מתנ' שור של ישראל שנגח שור של הקדש ושל הקדש שנגח שור של הדיוט פטור וכו' - הרש"ש מעיר למה ברישא נקט התנא שור של ישראל ובסיפא נקט שור של הדיוט. ובהג' הב"ח כתב שגם ברישא קתני שור של הדיוט. וכתב הרש"ש שבמשניות, בירושלמי וברי"ף הגירסא גם בסיפא שור של ישראל. הרש"ש והתורה תמימה [שמות כא - לה] מתרצים שדוקא נקט ברישא שור של ישראל, כדי לאפוקי שור של גוי שנגח הקדש שיהיה חייב, דכמו בשל גוי שנגח ישראל קנסה תורה [כדאיתא להלן לח א], ה"נ של גוי שנגח הקדש קנסו. ובסיפא שור של הקדש שנגח של גוי פטור, ולכן נקט הדיוט לכלול גם גוי.

25. שערים מצויינים בהלכה

שור של ישראל שנגח שור של הקדש וכו'.
כתב ביש"ש (פ"א סי' י) דכל זה דוקא
לדין הקדש של בדק הבית, אבל הקדש של
עכשיו לצורך עניים או ביהכ"נ ותלמוד תורה,
אין בהן דין הקדש והן בכלל רעהו לכל
מילי. וכ"כ בתלמיד הרשב"א והרא"ש לעיל
(ו): אהא דאין נזקין להקדש, דדוקא בהקדש
גבוה כגון של בדק הבית, אבל הקדש עניים
ממון הדיוט הוא.

וישתלם מן המותר שהוא שוה יותר ממה שניתן בפדיונו, קמ"ל דלהכי אצטריך רעהו דפטור, אלא דאינו מיושב לגמרי דהא בתם משתלם מגופו. ובמאירי כתב בשם גדולי פרובינצא [בעל העיטור] שלא נאמר כן אלא בנהנה שלא לצורך, אבל כל חובות מההקדשות חייבים לפרוע אף מתרומת הלשכה, וכש"כ מבדק הבית המקבלו והנהנה ממנו אינו מועל, ודבר זה בין למיתה בין לנזקין בין לקדשי בדק הבית בין קדשי מזבח, הא אם נפדו חייב שהרי הוא בכלל רעהו. ועי' בתוס' מס' כתובות (קו: ד"ה וכו') דהטעם הוא דמתחלה הוקדש לזה, או משום דאמרינן לב ב"ד מתנה עליהו.

ושל הקדש שנגח לשור של הדיוט פטור שנה' שור רעהו. הקשה בשיטת הקדמונים, האך תיסק אדעתין שיהא חייב אם לא הוה כתוב רעהו, והא היכי מצי לאשתלומי מהקדש דאסור ליהנות ממנו לעולם, ותירץ דבקדשי בדק הבית הו"א דניזק יהא מוסיף עלייהו דינר ופודה אותם ואח"כ ישתלם מהם, דהא הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל, אלא דלכתחילה אסור מדאורייתא, והכא כיון שהזיק ונשתעבד לניזק הו"א יפדנו לכתחלה

27. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף לו עמוד ב

השטמ"ק בשם המאירי מקשה למה צריך פסוק שהקדש שהזיק פטור, תיפוק ליה שא"א לשלם מהקדש להדיוט, דאסור להדיוט ליהנות מהקדש. [1] ותירץ שכאן כיון שנהנה כדין ליכא איסור מעילה, וכמו אומנים שמתקנים בבית המקדש, שמותר להם לקבל שכר.

הקובה"ע [סימן נב - יד] מקשה מהא דתנן [שקלים פ"ד מ"ו] שנחלקו ר"ע ובן עזאי האם הקדש מתחלל על המלאכה, ולפי בן עזאי אינו מתחלל, וגם לפי ר"ע איכא גזה"כ מיוחדת לענין שהקדש מתחלל על המלאכה, אבל לענין נזק ליכא גזה"כ.

[2] בקו"ש [ח"ב סימן כ - ז] מתירץ קושית המאירי לפי הריטב"א [ב"מ פז] שכתב דמשכחת ממון הקדש בלי קדושה אם הקדש והתנה שלא יחול בו קדושת הקדש, ואיצטריך קרא בכה"ג אם השור היה קנוי להקדש בלא קדושה. ומדברי המאירי נראה דבכה"ג לא נתמעט הקדש, דהמיעוט הוא היכא שאיכא קדושה ולא היכא שהיו קנין גבוה.

בח"י הגר"ח [לש"ס אות רכ] מקשה למה צריך פסוק למעט שור של הקדש שהזיק, תיפוק ליה שאין לו בעלים שיתחייב בנזקין. ותירץ שיש לגזבר דין בעלים, וס"ד שיהיה חייב מדין שומר.

28. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף לו עמוד ב

יז] מתנ' שור של ישראל שנגח שור של הקדש ושל הקדש שנגח שור של הדיוט פטור שנאמר שור רעהו ולא שור של הקדש - [1] שיטת רש"י והתוס' [לעיל ו ב] שכל המזיקים פטורים אם הזיקו הקדש.

[2] השיטה והמאירי [לעיל ו ב] מביאים שיטת הראב"ד ותוס' שניץ ותוס' ר"פ שס"ל ששור שהזיק הקדש נתמעט רק מנזקי קרן, אבל מנזקי שן ורגל חייב.

התוס' [גיטין מט א] ס"ל בתירוץ א' שדוקא שור המזיק הקדש פטור, ובתירוץ השני ס"ל שכל המזיקים הקדש פטורים.

עוד כתבו שם התוס' בגיטין, הא דאמרינן בהשואל שמזיק הקדש חייב, לפי תירוץ א' חייב מה"ת, ולפי תי' ב' חייב מדרבנן.

[3] וכתב המנ"ח [מצוה נה - ד] שלפי התוס' דוקא אדם שהזיק הקדש חייב מדרבנן, אבל שור שהזיק הקדש פטור אף מדרבנן. וכן לשון הרמב"ן והרשב"א [גיטין מט א] אדם המזיק הקדש משלם מדבריהם.

כתב המנ"ח [מצוה נה - ד] דאע"פ ששן ורגל שהזיקו הקדש פטורים, מ"מ אם הבהמה נהנית משלמת מה שנהנית. וכ"כ בח"י הגרש"ש [ב"ק סימן ה] והאו"ש [נזק"מ א - ב].

29. שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף לז עמוד ב

אי רעהו דוקא וכו'. כלומר והוא הדין לשור איש או רעהו לאו דוקא והוא הדין לשור איש. אי נמי דכל מידי מיקרי איש כדאשכחן אפילו ביריעות המשכן אשה אל אחותה אבל הכי קאמר אי רעהו דוקא שיהא רעהו דומיא דאיש כלומר שיהו השוורים שוים המזיק והניזק והכי משמע לישנא דקרא דכי יגח שור איש וכל היכא דלאו שוין פטורין או לאו דוקא. הרא"ה ז"ל.

30. שערים מצויינים בהלכה

ושל נכרי שנגח לשור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם. כתב במנ"ח (מצוה נא) דנראה פשוט כיון דשור של גוי שנגח אפילו תם משלם נזק שלם, א"כ משתלם מן העליה ודינו לגמרי כמו מועד, ואין הניזק אלא בעל חוב ואין השור נחלט, והקדישו ניזק אינו קדוש, כי דינו כמו מועד. כתב בחי' חת"ס מס' ע"ז (נט): דבן נח יש לחייבם אפילו בהיזק שאינו ניכר, אפילו בשוגג, דאדם מועד לעולם כו', וכזה כתב בשו"ת אחיעזר (ח"ב סי' ה) דב"נ חייב על גרמא, והיזק שאינו ניכר לא גרע מגרמא, ואין חילוק בין שוגג למזיד.

31. הר צבי

דף לז ע"ב; גמרא: וכי תימא לעולם קסבר רעהו דוקא וכו' דקא מייתא-ליה מקל-וחומר.

לכאורה צריך עיון כיון דרעהו דוקא איך אתא קל-וחומר ומפיק מקרא, ואיפכא מסתברא דמקרא מוציא מקל-וחומר, ואולי אפשר לומר דסלקא-דעתא למילף בקל-וחומר היינו דקל-וחומר הוי גלוי מילתא לדרוש למיעוטא רעהו לחיובא, כמו למסקנא דאית-לן גלוי מקרא לדרוש לחיובא האי מיעוטא דרעהו. אלא דלפי זה יקשה מאי פריך דיו, דילמא כו' טרפון סבירא-ליה דלית-ליה דיו, ואי משום דהיכא דלא מיפריך קל-וחומר ר' טרפון נמי אית-ליה דיו, הא לפי מה שפירשנו מיפריך קל-וחומר דהא אי נימא דיו ממילא אתיא מיעוטא דרעהו וממעט-ליה לגמרי, אבל באמת הא נמי לא

32. אילת השחר מסכת בבא קמא דף לז עמוד ב

שור של ישראל שנגח לשור של כנעני פטור. יש לעי' אם יש עליו איסור מזיק למ"ד גזל עכו"ם אסור, דהא איסור מזיק הוי כעין גזל מחמת דמפסיד ממונו, כמש"כ רבינו יונה ריש מסכת אבות, ואם נימא דישראל איסור מזיק לכל הפחות הי' צריך להתחייב בידי שמים, ולא מצינו כן, ולפי"מ דמשמע מהנימוק"י דלמסקנא רעהו דוקא ומתמעט עכו"ם, אלא דמחמת דהתיר ממונו לכן חייבין נ"ש, יתכן דנהי דלגבי לחייב המזיק את העכו"ם לא צריך לטעם דהתיר ממונו דנתמעט מרעהו, מ"מ מהני ג"כ מה דהותר ממונו דלכך אין איסור להזיקו ע"י שלא ישמור בהמתו מלהזיק אותם ואין חייב ביד"ש, וכן לפי"מ דמשמע מהרמב"ם דרעהו לאו דוקא, אלא הא דפטור אם הזיקו להם הוא מחמת דהתיר ממונו, ג"כ פשוט דלא עבד איסור ע"י נזקי שורו, דהותר ממונו לענין היזק דבהמתו. (מהדו"ק)

1. דף על הדף מסכת בבא קמא דף לו עמוד ב

במשנה: שור של ישראל שנגח לשור של כנעני פטור.

הגר"א (קול אליהו, פרשת משפטים) מבאר לפי זה מה שנאמר (שמות יב, לה - לו), 'ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלו וגו'', ופירש רש"י, 'כדבר משה שאמר להם במצרים וישאלו איש מאת רעהו', ויש לדקדק הלא מפורש זה ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף, ומה חידש רש"י בזה.

אלא יש לבאר, דהנה מובא כאן בגמרא, דשור של ישראל שנגח שור של כנעני פטור, והטעם דכתיב 'כי יגח שור איש את שור רעהו', ולא של כנעני, מעתה יש לומר, דהוקשה לרש"י, איך נאמר לעיל (שם יא, ב), 'דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו וגו'', דהיינו מהמצריים, הרי מצרי איננו בכלל רעהו, ועוד קשה, הלא שם כתיב 'דבר נא' ופירש רש"י (שם), 'אין נא אלא לשון בקשה', וצריך להבין, למה היה צריך לבקש לרכוש למו הון ושלל רב.

ויש לומר, דלא היה ביכולתם לעשות כזאת, אם לא אשר מקודם יכופו את יצרם לעשות חסד איש עם רעהו ואזי עולם חסד יבנה, וישפיעו מדת החסד בעולם, גם על המצריים, ועל ידי זה ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים וגו', ולפי זה מה שנאמר 'רעהו' הכוונה לישראל, ושפיר שייך בזה לשון בקשה. לפי זה מיושבים היטב דברי רש"י, דכתיב 'ובני ישראל עשו כדבר משה' במה שאמר להם במצרים וישאלו איש מאת רעהו, דהיינו כי בני ישראל עשו חסד זה לזה על ידי שאלה, ועל ידי זה 'וישאלו ממצרים כלי כסף וגו' וה' נתן חן העם בעיני מצרים וישאלו'.

=====

1. ספר פרי צדיק פרשת מקץ - אות י

הנה איתא בכתבי האריז"ל דהיונים רצו לבטל מישראל חודש שבת ומילה ומרומז בראשי תיבות חש"מ מחשמונאי

2. שפת אמת ספר בראשית - לחנוכה - שנת [תרמ"ז]

איתא כי היונים רצו לבטל חודש מילה שבת. והוא האותות שנבדלו בני ישראל להיות להם הנהגה מיוחדת בעולם שנה נפש. כי המילה היא אות בנפש והשבת במעשה בראשית שכל הנהגת השפע לבני ישראל היא למעלה מהנהגת ימי המעשה. והחודש הוא הזמן שבנ"י מונין ללבנה וניתן להם סדר זמנים מיוחד שלא כמו מנין האומות:

3. מדרש רבה בראשית פרשה ב פסקה ד

וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל

4. ספר נר מצוה עמוד יג

ולכך אמרו לישראל (ויקרא רבה יג. ה) כתבו [ספר נר מצוה עמוד יד] על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, כי מצד העגל שעבדו ישראל את העגל מיד שנתן להם התורה, דבר זה מורה כי יש כאן סילוק והפרדה בעצם שלהם ... כי אמרו מצד שישראל עשו את העגל מיד שהוציא אותם ממצרים, אם כן מורה שאין להם ח"ו חלק באלקי ישראל... וזהו מה שאמרו כתבו על קרן השור לא אמרו כתבו על נייר, כי הקרן היה מן השור עצמו, ור"ל שעשו העגל, והחטא זה דבר עצמי להם ולא דבר מקרה, ולכך אין להם חלק באלקי ישראל

5. ספר דרושי הצל"ח - דרוש ל"ד לחנוכה

(ב) והנה זה כמה שנים שדרשתי, שכיונו בזה על חטא העגל, ושוב מצאתי כן ביפה תאר בראשית, ובזה רצו להזכיר הקיטרוג על אהרן ראש הכהונה

6. תלמוד בבלי מסכת שבת דף כב/ב
מתיב רב ששת מחוץ לפרוכת העדות יערוך וכי לאורה הוא צריך והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל מאי עדות אמר רב זו נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מדליק ובה היה מסיים

7. פני יהושע על שבת - דף כא ע"ב
ולכאורה יש לתמוה כל טורח הנס זה למה דהא קי"ל טומאה הותרה בציבור והיו יכולין להדליק בשמן טמא ... לכך נראה דעיקר הנס לא נעשה אלא להודיע להם חיבת המקום עליהם כדאשכחן שנעשה זה הנס תמיד [אבות פ"ה מ"ב] שלא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם והואיל ואיתרחיש להו ניסא בעיקר הענין שנגאלו גאולה שלימה מיד מלכות יון הרשעה שהיו אומרים לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל וגזרו כמה שמדיות ועכשיו שנגאלו ונעשה להם נס גדול ששלטו בשונאיהם, לכך נעשה להם ג"כ נס זה בענין הנרות שהוא עדות לישראל שהשכינה שורה בהם כדדרשי נמי לענין נר מערבי אלא שלאחר מיתת שמעון הצדיק אפילו נר מערבי לפעמים היה כבה והולך לכך נעשה להם נס בזה הענין ממש באותן הימים שהיו עת רצון להודיע שחזרו לחיבתן הראשונה, כן נראה לי נכון:

8. ספר באר הגולה - הבאר השלישי
...אמרה לפניו רבש"ע הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך שמא לא תשכח לי מעשה עגל ... פי' כי האשה אינה משכחת את עולה והוא בנה הקטן אשר גדלה אותו, ומרחם בן בטנה אשר יצא ממנה, וכן ישראל המה נבראו מן השם יתברך בעצם, לא כמו שאר נמצאים שאין נבראים מן השם יתברך בעצם, רק שהם נבראים לשמש אחרים, לכך לא נקראו בשם בנים המורה על התולדה והבריאה רק ישראל שבריתם לא לשמש זולתם, ולכך שם זה נקרא על ישראל (דברים י"ד) בנים אתם לה' אלקיכם, ונקראו (שמות ד') בני בכורי מפני שהם מיוחדים ואין כמותם, כי אפשר שיהיו לאדם אחד בנים הרבה, ומפני שישראל הם אחד שאי אפשר שיהיה אומה אחרת כיוצא בישראל ולכך נקראו בני בכורי:

9. ספר בני יששכר - מאמרי חדשי כסלו טבת - מאמר ד
פח) עוד אבאר לך אומרו לשון בניך, הנה חז"ל הגידו במדרשיהם [מגילת אנטיוכוס פסוק י"א] אשר עיקר מגמת מלכות יון (בהתחלה) היה לבטל מישראל ג' מצות חדש מילה שבת, וכבר כתבנו לעיל טעם לזה מה היה כוונתם, וכעת אומר לך מה שכתב הרב הגדול מו' חיד"א וצלה"ה דטעמם היה דעל ידי ג' מצות אלו ניכר שישראל נקראים בנים, מצות שבת מוכיח שישראל נקראו בנים דהנה גוי ששבת חייב מיתה [סנהדרין נח ע"ב], והטעם משום דמשמש בשרביטו של מלך, הש"י שבת מכל מלאכתו ביום הזה על כן ויברך אותו ויקדשוהו נקרא קדש ל"י, והמשמש בשרביטו של מלך חייב מיתה, וישראל שומרים את השבת משום דנקראו בנים והש"י למו אב, מילה אות ברית קדש, אמרו בוהר [ח"ג קס"ה ע"ב] דאי נטרין ברית אקרון בנים, קביעות החדש מורה שנקראו בנים דהרי הש"י בעצמו כביכול שומר הקביעות שנקבעין הבנים אתם אפילו שנגגין אתם אפילו וכו' [ר"ה כה]. [והוא על דרך האמור בוהר [ח"א קמ"ח ע"ב] דוד ברי אפילו במאנין דיילי לא אשתמש רק במאנין דילך], וכתב עוד הרב הג"ל דבזה מתורצת הקושיא שהקשו רבותינו הקודמים על מה ככה עשו בית דינו של חשמונאי לקבוע המועד ח' ימים הלא לא היה הנס רק ז' ימים, אבל הוא כי רצו שיהיו נרמזין בימי הישועה הללו כל הג' מצות שרצו היונים לבטל, והוא דהנה יש בימים הללו ראש חדש ושבת, וקבעו שמונת ימים לרמז על מצות מילה שניתנה לשמונת ימים, ובזה תירץ ג"כ מה שהקשו למה לא תקנו ספיקא דיומא לגליות לימי חנוכה, משום דאז היתה נפסדת הכוונה שכיוונו לרמז דוקא ח' ימים, ע"כ תוכן דבריו:
הנה לדרך זה יאיר לנו נתיב להבין אומרו בכאן ואחר כך באו בניך, רצ"ל בניך הם בני בחוניך נשארו על עמדם בתואר בנים, ואגב יתורץ בזה אומרו וקבעו שמונת ימי חנוכה, דקשה מניין למה לי, גם אומרו ימי חנוכה אלו, תיבת אלו אין לו ביאור [ואי"ה נדבר מזה בענינים שונים], ולפי דברינו הג"ל יתכן שפיר כמין חומר, היונים רצו לבטל מישראל אלו הג' מצות בכדי שלא יהיה להם תואר בנים, הנה בעת הישועה אמר, ואחר כך באו בניך, נשארו על עמדם בתואר בנים, ואמר לבעבור זה קבעו שמונת ימי חנוכה אלו, שמונת דייקא, בכדי לרמז מצות מילה, ואלו דייקא שיש באלה הימים שבת וראש חדש

10. ספר ימי חנוכה עמ' נב
התנגדות יון למנורה, כיון שהמנורה היא העדות לכל באי עולם ששכינה שורה בישראל, וכשבאה יון להפקיע את ישראל ממעלת "כי חלק ה' עמו", ולמנוע השראת השכינה בתוכם, באה עיקר ההתנגדות שלהם לענין המנורה בדוקא שהיא המעידה על ענין זה, ורצו לבטל עדות זו שהייתה במנורה ששכינה שורה בישראל, ובנצחון החשמונאים שוב נתחזק ענין המנורה להיות השכינה שורה בישראל, ולהיות ישראל מיוחדים לחלקו של הקב"ה בבחינת "כי חלק ה' עמו".